

İslam Sanat Düşüncesi *Islamic Art Thought*

ŞEVVAL ARICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Makale

ORCID 0000-0003-1264-4041

sevval.arici@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 14 Mayıs 2022 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2022

2. Makale

Atıf/Citation: Arıcı, S. (2022). "İslam Sanat Düşüncesi". *Genç Atebe Dergisi* 3, 15-19

Özet

Sanat; duygu, düşünce, örf ve inanışları çeşitli araçlar ve yöntemler kullanarak aktarmamızı sağlamaktadır. İnsan hayatının her anına anlam kazandıran ve düzenleyen din; mensubunun sanat hakkındaki fikriyatını da etkilemektedir. Nitekim İslam dininde de durum bu şekilde tezahür etmektedir. İslam'da sanat, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan uğraşlardan biri olarak görülmektedir. Bu çalışmada İslam sanatının özellikleri ve İslam sanat düşüncesi ele alınmaktadır. İslam sanatının özellikleri, İslam sanat eserleri çerçevesinde aktarılmaktadır. Ayrıca Müslüman bir sanatçının sanat anlayışı ve sanata olan yaklaşımına da değinilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de geçen güzellik ve sanat ile ilgili ayetlere ve kavramlara da yer verilmektedir. Bu bağlamda İslam sanat düşüncesi ve İslam sanat özellikleri açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, İslam, Tevhit, Ahlak, Müslüman.

Abstract

Art enables us to convey emotions, thoughts, customs and beliefs by using various tools and methods. Religion which gives meaning and organizes every moment of human life, also affects the member's opinion about art. As a matter of fact, this is also the case in Islam. In Islam, art is seen as one of the efforts made to gain the consent of Allah. In this study, the characteristics of Islamic art and the thought of Islamic art are discussed. The characteristics of Islamic art are conveyed within the framework of Islamic art works. In addition, a Muslim artist's understanding of art and his approach to art are also mentioned. The verses and concepts related to beauty and art in the Quran are also included. In this context, Islamic art thought and Islamic art features are explained.

Keywords: Art, Islam, Tawhid, Ethics, Muslim.

Giriş

Geçmişten günümüze medeniyetlere bakıldığı zaman hepsinin sanatla bir bağlantısı olduğu görülmektedir. Sanat, insanların duygu, düşünce ve inanışlarını aktarmada kullanılan vazgeçilmez bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hayatını her anlamda düzenleyen ve hayata anlam katan dinin de mensubunun sanat anlayışını bizatihi etkilediği görülmektedir. Bu çerçevede sanat dinde yer almaktadır. Bu yüzden yazımızda İslam dinindeki sanat anlayışını anlatmaya çalışacağız.

Sanat kelimesi sözlükte; “Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık”, “Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım”¹ anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise “maddî veya zihnî bir iş ve çabada izlenen düzenli ve özel yol, yöntem”² olarak tanımlanmaktadır.

İslam’da sanat, ilahî hakikati arama faaliyeti ve ona ulaşmak için bir vasıta’dır.³ İslam sanatı “En büyük sanatkar Allah’tır” düşüncesi çerçevesinde şekillenmiştir. İslâm sanatı bütün şekillerinde İslâm’ın varlık ve hayatı algılayış ve anlamlandırış biçimini yansıtır.⁴ İslam sanatında ortaya çıkan eserlere ya da âlemdeki güzelliklere Allah’ın cemal sıfatının bir tecellisi olarak bakılmaktadır. Bulunduğu âlemdeki güzelliklerin farkında olan insana bununla birlikte Allah’ı bilme ve tanıma yolları da açılmaktadır. Nihayet, güzellik Hakk’ın ve âlemdeki tezahürlerinin asli bir niteliğidir.⁵ İslam sanatı bu konuyu her zaman göz önünde bulundurmıştır. İslam dininin sanat ile ilişkisine baktığımız zaman İslam ve sanat arasında kurulan denge de önem arz etmektedir. Din, İslam sanatında ilham niteliği taşımaktadır. Sanat, dini asla cüretkâr bir şekilde kullanmaya kapılmamıştır. İslam dini her zaman din ve sanat arasındaki bağlantıyı ince ve hassas şekilde kurmuştur. İslam medeniyetinde din, din olma; sanat da sanat olma bilincinde birbiriyle ilişkilendirilmiş; fakat birbirinden bağımsız olarak görevlerini yerine getirmişlerdir. İslam medeniyetinde sanat asla dinin yerini almak istememiştir. Batı medeniyetlerinde görüldüğü gibi sanat İslam’da dine muhalif bir olgu olmamıştır. Batı medeniyetinin sanat anlayışında ortaya çıkan din ve dünya ayrımı da bu hususta İslam sanatında bulunmamaktadır. İslam sanat anlayışının meydana getirdiği eserlere baktığımız zaman din ile sanatın birbiri ile iç içe olduğu görülmektedir. Bunu bir musikişinası musikiyi icra ederken ya da bir mimarı camiyi inşa ederken görmek mümkündür. İslam sanatının temel gayesi, görünenin arkasındaki görünmeyene ulaşmak, pratikteki gayesi ise dünyayı ve hayatı güzelleştirmektir.⁶

1. Kur’an-ı Kerim’de Güzellik ve Sanat İle İlgili Kavramlar ve Ayetler

Kur’an-ı Kerim’de güzellik ve sanat ile ilgili birçok kavram ve ayet geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’de geçen “Ahsen, Bedi’, Cemal, Cemil, Hüsn, Hasen, Hasene, Hasenât, Hüsnâ, Hasnâ, Latif, Tayyib, Sana’a” gibi kavramlar sanat ile ilgili kavramlardan bazılarıdır. “Hüsn” kelimesi ve aynı kökten türeyen kelimeler güzellik anlamına gelmektedir. Aynı şekilde “Tayyib”, “Latif”, “Bedi”, “Cemal” ve “Cemil”

¹ Şükrü Haluk Akalın vd., “sanat”, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumları, 11. Basım, 2011), 2024.

² Turan Koç, “Sanat” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/90-93.

³ Enver Çakmak vd., *İslam Kültür ve Medeniyeti* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 86.

⁴ Koç, “Sanat”, 36/90-93.

⁵ Turan Koç, “İslam Sanat Geleneği ve Estetiği”, *Eskiye Dergisi* 16 (2010), 38.

⁶ Koç, “İslam Sanat Geleneği ve Estetiği” 38.

kelimeleri de güzel anlamında yer almaktadır. “Sana’a” kelimesi ise bizzat sanat anlamında geçmektedir. Kavramların geçtiği ayetlerden bazıları şunlardır: Secde suresinin 7. ayetinde “O yarattığı her şeyi güzel yapmış...”⁷ buyrulur. Aynı şekilde İsra suresinin 53. ayetinde “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler...”⁸, Mü’min suresinin 64. ayetinde “Yeryüzünü sizin için yerleşim alanı yapan, göğü de (üstünüze) bina eden, size şekil veren, şeklinizi de güzel yapan ve sizi temiz nimetlerle rızıklandıran Allah’tır. İşte rabbiniz olan Allah; âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir”⁹, Neml suresinin 88. ayetinde ise “Dağları görür, onların durduğunu sanırsın; oysa bulutlar gibi hareket ederler. Bu, her şeyi sapasağlam yapan Allah’ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır”¹⁰ buyrulur. Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Allah âlemi ve insanı güzel bir şekilde yaratmış; onları güzelliklerle donatmıştır.

2. İslam Sanatının Özellikleri

İslâm sanat eserleri, onları ortaya koyanların inanç ve hayat tarzlarının en somut göstergesidir.¹¹ Kur’an-ı Kerim’in esaslarını merkeze alan ve bu esaslara göre şekillenen İslam sanatının belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: **a)** İslam sanatının merkezinde tevhid ilkesi bulunur. Tevhid ilkesi İslam sanatının dünya görüşü niteliğindedir. Tevhid ilkesi ile meydana gelen sanat, Müslüman toplumun sanat anlayışına birlik anlamı kazandırır. Tevhid ilkesi, İslam sanatını evrensel hakikatin bir dili hâline getirmektedir. Buna örnek olarak İslam mimarisini örnek verebiliriz. **b)** İslam sanatında en iyiye ve en güzele ulaşırma çabası vardır. İslam sanatında gelişim ve olgunluk esastır. Geleneğe saygı duyulur ve sahip çıkılır. Bunun yanında gelenekten gelen birikim geliştirilmeye gayret gösterilir. **c)** İslam sanatı ahlak anlayışına sahiptir. İslam sanatında belirleyici kuralları ortaya koymada ahlâk önemli unsurlardan biridir. Sanatın ahlâka uygun olması bakımından ahlâk bir ölçüttür. Bu açıdan ahlâka hizmet etmeyi amaç edinen ve kelime olarak ahlaklı olan anlamına gelen ve edep fiilinden türeyen İslam sanatının çok önemli parçası olan edebiyat ilmi de ahlâk çerçevesinde değerlendirilir. **d)** İslam sanatı işlevseldir. İslam sanatı toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamayı amaç olarak görmektedir. Sadece zevk için bir eseri ortaya koyma ya da eseri bir amaç dışında yerine getirme İslam sanat anlayışında yer almamaktadır. **e)** İslam sanatında resim ve heykellerde bulunan tasvir hoş karşılanmamıştır. İslam sanatında tabiat ve nesne gibi unsurlar olduğu gibi eserlere aktarılmamaktadır. Tabiat ve nesnelere gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilmez. İslam sanatında tabiat ve nesne gibi unsurlar soyutlama yoluyla eserlere aktarılmaktadır. Ona yeni bir üslup katılır. Buna örnek olarak minyatür sanatını örnek verebiliriz. Minyatür sanatında derinlik, ışık, perspektif gibi unsurlar yoktur; fakat bir olayın ya da onun varlığının tasviri bulunmaktadır.¹²

İslam sanatı sahip olduğu bu özellikler çerçevesinde şekillenmiş ve bu özellikler ile anlam kazanmıştır. İslam sanatının dünya görüşünü oluşturan bu özellikler ile bu sanat diğer sanatsal düşünce ve yaklaşımlardan ayrılmıştır. Sanat eserlerinde bu özellikleri dikkate alan ve sanatını icra eden Müslüman sanatkarlar da her zaman bu özelliklere özen göstermiş ve hassas davranmıştır. İslam sanatını diğer sanat düşüncelerinden ayıran bu özellikler, bu sanat anlayışını genel hatlarıyla ortaya koymaktadır.

⁷ Kur’an Yolu (Erişim 22 Temmuz 2022), es-Secde 32/7.

⁸ El-İsra 17/53.

⁹ El-Mü’min 40/64.

¹⁰ En-Neml 27/88.

¹¹ Koç, “Sanat”, 36/90-93.

¹² Çakmak vd., *İslam Kültür ve Medeniyeti*, 86.

3. Müslüman Bir Sanatçının Sanat Anlayışı

Belirtilen bu özelliklere sahip olan İslam sanatı aynı zamanda sanatkârın sanat görüşü ekseninde şekillenmektedir. Sanatkârın sanatını icra ederken sahip olduğu düşünce dünyası onun eserinde bizatihi etkindir. Sanatçının fikir âlemi onun eserine yansımaktadır. Bu bakımından “Müslüman bir sanatçının sanata bakış açısı nasıldır?” sorusunu değerlendirelim ve açıklayalım:

Müslüman bir sanatçı yaptığı işte kendini icra ettiği sanatın bir öznesi olarak görmez. Aksine Müslüman bir sanatkâr kendisinin icra ettiği sanatta ilahî iradenin tezahürüne bir vesile olduğunu bilir. Müslüman bir sanatçı sanatın asıl sahibinin Allah olduğu bilir. O esasen yaratılmış olanı tasvir ettiğini ve kendisinin sanat adına bir elçi olduğunu bilir. Bu bilinçte olan Müslüman bir sanatçı tevazu sahibi olur ve kibirden uzaklaşır. Sanatkâr, Allah’ın kendisine verdiği yetenek için şükreder. Eserlerini icra ederken bunu öldükten sonra rahmetle anılmak isteğiyle gerçekleştirir. Eserlerine sadaka-i cariye suuruyla yaklaşır ve öyle olmasını ister. Müslüman bir sanatçı sanatında tevhit hususuna çok önem vermektedir. Doğayı olduğu gibi eserlerinde betimlemez ve aktarmaz. Müslüman bir sanatçı İslam sanatının soyutlama özelliği çerçevesinde; doğada gördüğünü soyutlama yöntemi kullanarak gerçek hâlimden uzaklaştırır ve ona kendi üslubunu katar. O, kendinden önceki birikim hazinesini değerlendirir ve geliştirmeye çalışır, geleneğe saygı duyar ve ona sahip çıkar. Onu değiştirip ya da bozup yenisi yapmak istemez.

İslam dini sanata ve estetiğe önem vermektedir. “En büyük sanatkâr Allah’tır” düşüncesi ile şekillenen İslam sanatı, Müslümanları sanat ile ilgilenmeye teşvik etmektedir. Hazreti Muhammed (s.a.s)’in “Allah güzeldir, güzeli sever”¹³ hadisi Müslümanları sanata ve estetik olana teşvik etmektedir. İslam sanat düşüncesindeki amaç, âlemdeki sanat ve güzellikleri görerek âlemin yaratıcısı olan Allah’ı (cc) arayıp bulmaktır. Necip Fazıl Kısakürek de, “Anladım işi, sanat Allah’ı (cc) aramakmış; marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış...” dizileriyle sanatın amacının Allah’ı aramak olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç

İslam dini her zaman güzelliği ve güzel olmayı önemser. Kur’an-ı Kerim’de de geçtiği gibi “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yarattık”¹⁴ buyrulmaktadır. Allah, insanı en güzel şekilde yaratmıştır. Bundan hareketle insanın dünyada ve ahirette güzel yaşaması ve güzellikleri görmesi istenmiştir. Âlemdeki ve insandaki bu güzelliklerden yola çıkan Müslüman bir sanatkâr Allah’ı arar ve onun rızasını kazanmak ister. Bu sebeple de güzel uğraşlar edinir ve onlarla ilgilenir. Bu çerçevede Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla İslam sanatı meydana gelir. İslam medeniyetinde büyük bir yer edinen İslam sanatı diğer sanatsal akımların anlayışından farklı bir şekilde ortaya çıkmıştır. İslam sanat anlayışı İslam dini çerçevesinde şekillenmiştir. İslam dini her zaman İslam sanat anlayışının ilham kaynağı olmuştur. İslam sanat anlayışı Kur’an-ı Kerim’in esaslarına göre şekillenmiş ve İslam sanatının özellikleri de bu şekilde meydana gelmiştir. İslam sanatı asla dine karşı bir unsur olmamıştır. İslam sanatında; inanç, dinî temel prensipler ve ahlaki esaslara dikkat edilmiştir. Bu çerçevede sanat meşru hâle gelmiştir. Eserini icra eden her Müslüman sanatkâr, Allah’ın en büyük sanatkâr olduğunu bilmiş ve

¹³ Müslim, “İman”, 147.

¹⁴ Kur’an Yolu çev. Mustafa Çağrı vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017) et-Tin 95/4.

eserlerini bu düşünce üzerine inşa etmiştir. “Bu yüzden Allah onlara dünya nimetini ve ahiret nimetinin de güzelini verdi. Allah işini güzel yapanları sever”¹⁵ ayetinde buyrulduğu gibi Yüce Allah insanlara yaptığı işi güzel yapmayı emretmiş ve ihsan sahibi kişileri sevdiğini zikretmiştir. Bu bilinçte olan Müslüman bir sanatkâr daima işini güzel ve ustaca yapmaya özen gösterir.

Kaynakça

- Akahn, Ş. H. vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 11. Basım, 2011.
- Çakmak, E. vd.. *İslam Kültür ve Medeniyeti*. Ankara: MEB Yayınları, 2018.
- Koç, T. “Sanat”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36/90-93. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Koç, T. “İslam Sanat Geleneği ve Estetik”. *Eskiye Dergisi* 16 (2010), 35-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/483459>
- Kur’ân Yolu* Erişim 22 Temmuz 2022. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Kur’ân Yolu* çev. Mustafa Çağrı vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6.Basım, 2017.

¹⁵ Âl-i İmrân 3/148.